

פרוטוקול מס. 267

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט

יום ג', כ"ט בכסלו, תשל"ג - 5 בדצמבר, 1972, שעה 14.45

ב כ ה ר

חברי הוועדה: היו"ר י. גולדשמידט
א. אבקוריון
י. ארידור
מ. ביבי
מ. בן-פורת
ג. האוזבר
ב. הלוי
ש. פרידמן
י. קורן
י.ה. קליגהופר

מוזמנים: פרופ' ש. גינוסר

גב' י. קרפ - משרד המשפטים

מזכירת הוועדה: ר. מלחי

רשמה: א. דגני

סדר-היום: חוק לתיקון פקודת הראיות
(נוסח חדש) תשל"ב-1972.

חוק לתיקון פקודת הראיות (נוסח חדש) תשל"ב-1972

הי"ד י. גולדשמידט: אני פותח את הישיבה.

על סדר-היום: חוק לתיקון פקודת הראיות (נוסח חדש) תשל"ב-1972. קיימנו דיון בהצעת החוק בשתי ישיבות שהתקיימו בתל-אביב. היום יש לנו הכבוד לארח בתוכנו את פרופ' גינוסר מהאוניברסיטה העברית, שירצה בפנינו על השקפתו, הערותיו והצעותיו לגבי הצעת החוק המונחת לפנינו, במסגרת הייעוץ שהוועדה מקבלת מאנשי האוניברסיטה.

בסיבנו לתכנן את סדר הדיונים בהצעת החוק בצורה שתאפשר לנו לשמוע את הרצאתו של פרופ' גינוסר עם ראשית הטיפול בהצעת החוק, אבל מטעמים טכניים לא עלה הדבר בידינו. אבל הוועדה עדיין לא קיבלה החלטות ולא עשתה מעשה שלא ניתן לתיקון, כך שנוכל להפיק את מירב התועלת מהערותיו של פרופ' גינוסר בהמשך הדיונים בוועדה.

פרופ' ש. גינוסר: ראשית כל, אני רוצה להודות על ההזמנה להופיע בפני הוועדה. זו לא הפעם הראשונה שאני מוזמן להופיע בפני הוועדה, ותמיד ההופעה הזו גורמת לי הנאה וסיפוק, אבל הפעם זוהי הזדמנות מיוחדת כי ההצעה, שהיא נושא הדיון, מאד קרובה ללבי. יש לי ענין מיוחד בנושא, עקבתי אחרי חבלי הלידה של המסמך אשר מונח לפניכם מראשיתם. לכן גם יש לי ענין לומר לכם מה היא דעתי על ההצעה.

בכוונתי לקצר בדברים. אינני מאמין שכדאי לדבר ארוכות על נושא שניתן לדבר עליו בקצרה. עם כל הסיפורים והשאלות המתעוררות, אני מקווה שלא אאריך בדברים.

שלושה הם העניינים שאני רוצה להביא בפניכם: הערכת החיובית להצעה, התמיכה שאני תומך בה והנימוקים לכך; הביקורת שיש לי על אספקטים מסוימים של ההצעה; ושלישית - להעמיד את עצמי לרשות הוועדה לשאלות, להערות ולמסירת פרטים על נושאים שיעלו במהלך הדיונים.

אני תומך בכל לב בהצעה. אני רואה בה לא רק צעד קדימה שיתקן פגמים בולטים בסיפורים המשפטיים הקיימים בישראל, אלא גם צורך חיוני לקיום משפט יעיל וצודק.

אני רוצה לציין אי-אלה סימני-דרך עבור אלה שאולי חושבים כי ההצעה היא מהפכנית ובאה לשנות מושגים ואבחנות שנקבעו על-ידי מסורת ארוכה ורבתי-שנים, ושהמשפטים רגילים להם ורואים אותם כעמודי התווך של השיטה המקובלת בישראל.

אני רוצה לציין שהבעיה שהתעוררה בנושא זה היא באופן יחסי חדשה, היא באה כהפתעה בשנת 1953 עקב פסק-דין של בית-המשפט העליון בפרשת טבנהולץ.

עד עתה היה מקובל כדבר מובן מאליו, שפסק-דין שניתן במשפט פלילי הוא ראיה טובה, ואף למעלה מזה - ראיה מכרעת במשפט אזרחי, שהוגש על יסוד אותן עובדות. במצא אדם אשם על-ידי בית-המשפט, מצא השופט במשפט הפלילי כי אדם ביצע עבירה והרשיע אותם - היה זה מובן מאליו שהח"ב, אשר סבל בזק עקב אותה עבירה, היה יכול להסתמך על אותה הרשעה כהוכחה שהעבירה אמנם בוצעה על-ידי אותו באשם. אם אותו באשם היה נתבע, זוהי הוכחה קובעת לגביו שהוא עשה את המעשה. בכון, זה עדיין לא סיים את המשפט האזרחי כולו. עוד נותרו בעיות אחרות, כמו: גובה הנזק, מידת הנזק, הקשר הסיבתי בין העבירה והנזק, וכן גם גורמים אחרים היכולים להיות גורמים נוספים לנזק, כגון - התנהגותו של התובע עצמו. גם ענין אחריותו האזרחית של העבריין

פרופ' ש. גינוסר

יכולה להיות מוטלת בספק. כל אלה היו שאלות שאפשר היה לעורר אותן אגב התביעה האזרחית. אבל עצם השאלה האם הנתבע, שהיה נאשם במשפט הפלילי, ביצע את אותם מעשים שבגינם הוא אחראי מבחינה אזרחית - שאלה זו לא עמדה על הפרק כלל.

בשנת 1953 ניתן בבית-המשפט העליון אותו פסק-דין סנסציוני, אשר ניתק את הקשר הזה. פסק-דין זה ניתן על-ידי שופט דגול, שהוא כיום ממלא-מקום קבוע של נשיא בית-המשפט העליון, השופט זוסמן. זהו פסק-דין הנבוי יפה מאד על שיקולים עדינים, שוודאי היו גם מושפעים ממושגים שנתקבלו באנגליה. אני מניח - וזוהי רק השערה - שהשופט זוסמן עצמו הצטער לאחר מכן על התוצאה שאליה הגיעו בעקבות אותו פסק-דין. אינני בא להתווכח אתו על ההגיון שבאותה החלטה. אבל אני שואב את ההתרשמות שלי מהעובדה, שאותו שופט - בשבתו בראש אותו ועדה שהיא ערכה את ההצעה הנוכחית - תמך באותה הצעה.

אגב, קראתי את דברי חברי-הכנסת שהשתתפו בדיון על הצעת החוק. השר נבאומר העיר, כי בוועדה היו חילוקי-דעות, או שהיו דעות שונות בין חברי הוועדה. לשווא חיפשתי את חילוקי-הדעות בגוף הדין-וחשבון. ראיתי שהדין-וחשבון חתום על-ידי כל חברי הוועדה, והמסקנות נתקבלו פה אחד. אני מניח שהשר נתפס בדרך זה לטעות, או אולי הוא שרלב לכאן ענין אחר. על כל פנים, השופט זוסמן סמך את ידיו על אותה הצעת חוק. לדעתי, זהו הסימן המשכנע ביותר, שאפילו אלה אשר דגלו זמן-מה באותה השקפה בוגדת של שנת 1953, חזרו בהם מאותה השקפה.

שתי הערות לגבי המשפט האנגלי. באנגליה, שם נולדה אותה אבחנה שלדעתנו היא מלאכותית, חזרו ותיקנו את החוק כבר בשנת 1968. לדעתי, חבל שאנו לא היינו הראשונים, כי גם בענין זה שוב בלך בעקבות המחוקק האנגלי, אם בעשה זאת. באנגליה היתה הצדקה לאותה אבחנה בין מערכת המשפט האזרחי לבין מערכת המשפט הפלילי, שאין לה כלל טעם בישראל. באנגליה השופטים היו שבים בדין בתביעה אזרחית ואלה היו שבים בדין בתביעה פלילית - אינם אותם השופטים; אלה הם בתי-משפט אחרים. על כל פנים, שם יש טעם להפרדה הזו, עקב המחיצה החריפה בין שתי מערכות של בתי-משפט ובין שופט פלילי לבין שופט אזרחי. מה גם שבנוסף להפרדה הזו, המשפטים בשמעים שם בפני חבר מושבעים. המושבעים, שהם חלק של בית-המשפט, מושבעים לענין מסוים. לכן יש שם רגלים לאותה השקפה האומרת, שמה שקבעו אותם שופטים או מושבעים לגבי אדם מסוים אם עבר עבירה - איננו יכול לכבול את ידיו של שופט אחר, שהוא זר לענין, שהוא משתמש בכלים שונים מאלה שמתמשים בהם במשפט הפלילי.

כל ההליכים האלה אין להם מקום ואחיזה בשיטה שלנו. לפי השיטה שלנו, יש לשופט סמכות כפולה - גם אזרחית וגם פלילית. והשאלה היא - למה אותו שופט, המסוגל לעשות כל אלה, לא יעשה את שתי הפעולות האלה ולא ידון באותו אדם משתי הבחינות?

הובאו שני טעמים עיקריים להצעה הנוכחית :
האחד - למנוע סתירות בין פסקי-דין; והשני - למנוע כפילות בדיונים.

אותה רשות שופטת, שהיא יכולה אפילו להיות מיוצגת על-ידי אותו שופט, מסוגלת לקבוע שחור באותו ענין ממש, לגבי אותו אדם ממש ולגבי אותו עובדות ממש, בענין פלילי, ואחר-כך לקבוע לבן לגבי תביעה אזרחית. הדעת איננה סובלת מצב כזה.

פרופ' ש. גינוסר

זה השפיע ביותר על אותם אישים אשר תמכו בהצעה המונחת לפניכם.

לדעתי הטעם השני הוא משכנע עוד יותר, כי כלל לא מובן מדוע אנו חייבים לגבוי אותו ענין לקיים שני דיונים, אפילו אם בשני דיונים אלה יגיעו לאותן מסקנות. אפילו אם יושבים בדין שני שופטים שונים, אם שני בתי-משפט יגיעו לאותו פסק-דין ויקבעו אותו עובדות על-סמך אותן ראיות - למה צריך לקיים את הדיון פעמיים: פעם ראשונה במישור הפלילי, ופעם שניה במישור האזרחי?

אינני יודע אם מישהו מכם הזדמן להיות עד ראיה למעשה כמו תאונת דרכים. כיום ידוע שכל מי שנוכח בזמן תאונת דרכים - בורח מהמקום. האיש בורח מהמערכה מפחד שמא יזמינו אותו לתת עדות. וממה נובע הפחד? קודם כל יש לתת הצהרה במשטרה, זהו הדבר הראשון - המשטרה פותחת בחקירה. לאחר מכן הוא יוזמן להופיע בבית-משפט. מדובר בבית-משפט פלילי, שם לא זו בלבד שיחקרו אותו, אלא יחקרו אותו חקירת שתי-וערב, אותה חקירה בגדית חמורה, שסופר אנגלי אמר עליה - שזהו מיבחן חמור יותר מאשר עצם היות האדם נאשם ברצח בבית-משפט פלילי. אוי לו לעד שצריך לעבור את המיבחן הזה. בחקירה זו מותר לגלות את עברו של העד, למשוך אותו לכל הצדדים, כאילו הוא ישב על ספסל הנאשמים. אבל לפחות נסתפק בזה. אבל אומרים: זה לא מספיק, לאחר סיום המשפט, לאחר שהנאשם נמצא אשם - צריך לפתוח בחקירה חדשה בפני שופט אזרחי, שיכול להיות אותו שופט ממש, להזמין את אותו עד, לשאול אותו שאלות ולנסות להעמיד אותו בפני סתירות למה שאמר בהזדמנות קודמת - וזאת כעבור 3 - 5 שנים. זה לא רק מותרות שאיננו יכולים להרשות לעצמנו, אלא זוהי קריקטורה של המשפט. אם רוצים לעשות צחוק מהמערכת המשפטית - צריך לעשות זאת.

אין ספק שהעקרון המונח ביסוד הצעת החוק הוא עקרון בריא, שצריך לקבל אותו בשתי ידיים, ויפה שעה אחת קודם.

תרשו לי להביא גם כמה דברי ביקורת להצעה עצמה. לא תתפלאו לשמוע שהביקורת היא באשר הצעה זו היא יותר מדי זהירה ואיננה מוכנה להסיק את כל המסקנות שאפשר להסיק מאותו עקרון.

למטרת הביקורת אני רוצה להביא את הסעיף האחרון בהצעה. סעיף זה מרשה לשופט, שישב בדין פלילי, לעבור מייד לדיון בתביעה האזרחית, אם הוגשה תביעה כזו. לעקרון הזה הובא סייג, שאני מצטער עליו. הסייג הוא בסיפא של אותו סעיף שם נאמר: "בלבד ששנתי תביעה בבית-משפט השלום איננו עולה על 20,000 לירות."

לו היו עומדים על העקרון הזה, שהוא עקרון בריא כדי לחלק באופן יעיל את החומר המשפטי בין בתי-המשפט השונים, כי אז היה נוצר המצב הבא: רוב המשפטים הפליליים, שהחוק החדש יופעל עליהם, אינם פשעים, אינם עבירות חמורות ביותר, שדינם יותר מאשר שלוש שנות מאסר, אלא הם עוונות, או לפעמים גם חטאים, זאת אומרת - עבירות יותר קלות. אבל התביעות האזרחיות הנובעות ממעשים אלה הן על-פי-רוב תביעות לפיצויים בגובה של 50 - 60 - 70 - 100 אלף לירות. זהו סדר הגודל של תביעות גזקים עקב תאונות דרכים.

אם מקבלים את העקרון של הסעיף האחרון, כמעט ולא עשינו דבר, כי ברוב המקרים יהיה צורך בקיום שני משפטים נפרדים. התובע יביא את תביעתו, כפי שהוא עושה היום, בפני בית-המשפט המחוזי ויסתמך בבית-המשפט המחוזי על ההרשעה שיצאה מבית-משפט השלום.

ואני שואל: למה הכפילות הזו? למה שתי מערכות, למה החזרה הזו על שני משפטים בזה אחר זה?

תשאלוני: כיצד אפשר למנוע זאת? אפשר למנוע

זאת בשתי דרכים, שאת שתיהן הצעתי באופן אלטרנטיבי בההערות ששלחתי למשרד המשפטים.

הדרך הראשונה היא - להתעלם מהגבול של 10 אלפים לירות ולהעניק לבית-המשפט השלום את הסמכות המלאה לדון בפרשה שלפניו לא רק מבחינה עונשית אלא גם מבחינת גובה הפיצויים שיש להטיל על הנאשם לטובת התובע האזרחי. דרך שניה, שגם היא טובה לדעתי: אם מיחסים חשיבות מיוחדת לאותה תקרה של 10 אלפים לירות, ניתן לקבוע מראש שמשפטים פליליים אלה יובאו לכתחילה בפני בית-משפט מחוזי; או אם אתם מעדיפים שנאשם בבית-משפט מחוזי יוכל לבקש שמשפטו הפלילי יועבר מבית-משפט השלום לבית-משפט מחוזי.

משבוע כי באותו ענין יש תביעה אזרחית, שהוגשה בגדרו בבית-משפט מחוזי, הוא בראשית הדיון הפלילי יבקש שענין זה יידון בבית-משפט מחוזי. אז לא יהיה חשש שבית-משפט השלום ידון בתביעה החורגת מסמכותו.

כמה טעמים לטובת הפתרון הראשון ולטובת הפתרון השני. לטובת הפתרון הראשון ניתן לומר, שאין בזה כל קדושה או כל ערך, ששופט שלום אסור לו לדון בתביעה העוברת את הגבול של 10 אלפים לירות. הכנסת משנה מדי פעם את הגבול הזה. פעם העתיקו את הגבול מ-1,500 לירות ל-3,000 לירות, ואחר כך - 10,000 לירות, ומחר יכולים לקבוע גבול של 20 אלף לירות.

שבית, יש מקרים שבהם כבר היום - ומאז ומתמיד - מוסמך שופט שלום לדון בתביעה ללא גבול של ערכה, כמו למשל בתביעה בגדית הנובעת מאותן נסיבות. אין כל מניעה פסיכולוגית ששופט שלום ידון בענינים אלה. נוסף לזה ששופט שלום מוסמך, מכוח חוק בתי-המשפט, לדון בתביעה שערכה עולה בהרבה על 10 אלפים לירות, כמו למשל - תביעות לסילוק יד ממקרקעים, או פינוי מקרקעין, בלי להתחשב בערכם של המקרקעין. אם בניא בחשבון ששופט שלום מוסמך לדון באשם לעשרים שנות מאסר, אם מצא אותו אשם בעשרה עוונות, ואם נתחשב בסמכות הרחבה הזו אניתנת כיום לבית-משפט השלום - אינני רואה טעם לטובת החלוקה הזו במקרים מסוימים. בדרך כלל שופט שלום הוא יותר צעיר ופחות מבוסס, אבל אינני רואה טעם שבמקרים מסוימים כאלה הוא יהיה מוגבל בסמכותו לעומת שופט בבית-משפט השלום.

אם קיים חשש כלשהו שזהו צעד צועז מדי להעניק

לשופט שלום סמכות כה רחבה, אפשר לקבוע הסדר לפיו הנאשם יוכל לדרוש את העברת המשפט לבית-משפט מחוזי. אם משום מה יהססו לסטות סתיה כה בולטת מכללי הסמכות השיפוטית, ניתן לפתור את הבעיה בדרך זו: אם בעת פתיחת המשפט הפלילי בבית-משפט השלום כבר הוגשה בגד הנאשם תובענה בבית-משפט המחוזי - ניתן לצרפה כאמור.

ברצוני להזכיר לכם איך מתנהל משפט פלילי.

לאחר שהובאו כל הראיות בגד הנאשם וכל הראיות לטובת הנאשם, בית-המשפט בותן את החלק הראשון של פסק-הדין - וזוהי הכרעת הדין. הוא קובע אם מצאו את הנאשם אשם או לא. במצא הנאשם לא אשם וזוכה - אין לבו עוד ענין בזה, לפי ההצעה הנוכחית; במצא הנאשם אשם - פותחים בחלק השני של המשפט הפלילי לענין גזר-הדין. לעתים כבר בשלב זה השופט מפסיק את הדיונים לכל מיני חקירות: חקירה של קצין המיבחן, הוראה לבדוק את הנאשם מבחינה רפואית וכדומה. יכול להיות שגזר-הדין יינתן כעבור זמן מה.

לדעתי הוא יכול - וזהו הרעיון של סעיף 35א -

באותו שלב לדון בתביעה האזרחית. קיים כבר היום הסדר כזה לפי החוק על דרכי ענישה. לפי חוק זה כבר היום - וזה קיים עוד מתקופת המנדט - יכול השופט, שמצא את הנאשם אשם, לחייב אותו מייד בפיצויים לטובת הניזוק, אפילו ללא הגשת תביעה אזרחית. הצדה היא שהסדר זה הוא

פרופ' ש. גינוסר

חלקי, מקוטע, כי הוא איננו מכיר בזכות מעמד לתובע האזרחי; התובע האזרחי מקבל חסד מהשופט, בלי שהיה לו פתחון פה במשפט הפלילי. הוא איננו רשאי אפילו להוכיח את בזקו. נותנים לו סכום לפי הערכת השופט בלי לבדוק באופן ממשי את גורמי הזק. החלטה זו מוגבלת לסכום של 1,500 לירות לכל הרשעה. אותו שופט יכול לחייב את הנאשם ב-15 אלף לירות או ב-30 אלף לירות, בהתאם למספר ההרשעות. כל זה נעשה באופן בלתי-רשמי ולא מסודר.

מה שאני רוצה להציע הוא, כלי משנסתיים החלק הראשי במשפט הפלילי - הקביעה שהנאשם נמצא אשם - אותו שופט, יהא זה שופט שלום או מחוזי, יהיה מסוגל לקחת לידינו את התביעה האזרחית; והוא לא ידון בה מייד, כפי שנאמר משום-מה בהצעה, על המקום, בלי להפסיק כל פעולה אחרת, אלא שהוא יוכל מייד לצרף את העניין אל התביעות שתלויות ועומדות בפניו. הוא יוכל לקבוע לנוחיותו את המועד לבירור התביעה האזרחית, להודיע לבעלי הדין להתכונן לאותה ישיבה ולקיים את המשפט האזרחי מבלי שהוא יצטרך - וזה העיקר - לעיין בפרוטוקול או בכל חומר אחר כבחומר זר וחיצוני. אם לא נעשה זאת כאן, לאותו שופט שני תמיד תהיה האפשרות להעריך את העובדות לפי פסק-הדין, לפי הפרוטוקול, לפי העדויות ולאור המימצאים, אבל ההבדל הוא עצום בין שופט שלמד את הפרטים מתוך תיקו של שופט אחר לבין שופט ששמע את המשפט, ראה את העדים, התרשם מהם וקבע בעצמו את מה שקבע, והוא מסוגל להמשיך לדון בתביעה האזרחית, באספקטים האזרחיים של אותן עובדות.

זה משאיר בידי בעלי הדין - התובע והנתבע כאחד - את כל האפשרות של ההתמודדות על כל השאלות הנוספות והבותרות, שעדיין יכולות להיות שבירות במחלוקת; ענין הקשר הסיבתי, גובה הנזק, רשלנות תורמת; גל ההגנות וההתקפות האלה בעיני עומדות, אלא יש רק לקבוע אותן לאור המימצא היסודי והוא - שאותו נאשם עשה את המעשה שיוחסו לו, ושהדבר הוכח למעלה מכל ספק כפי שנדרש במשפט פלילי, ועל אחת כמה וכמה שזה הוכח לשביעות רצונו של השופט לגבי התביעה האזרחית.

היו"ר י. גולדשמידט: אני מודה לפרופ' גינוסר על הסקירה המאלפת, הבהירה והמעניינת. אני מניח שחברי הוועדה מבקשים להציג שאלות.

י. ארידור: גם אני מבקש להצטרף לדברי התודה והערכה למרצה פרופ' גינוסר.

אני מבקש להציג שאלה בתחום שהמרצה נגע בו, ושאלה אחרת בתחום שהמרצה לא התייחס אליו.

אני שותף לביקורת על סעיף 35א. ואשר לפתרון אני מבקש להציג את השאלה הבאה: איזה אינטרס יהיה לנאשם להעביר את משפטו הפלילי מבית-משפט השלום לבית-משפט מחוזי? ההנחה היא שהנאשם יבכר להישפט בפני שופט שאין לו סמכות להטיל את העונש החמור.

הרשלנות התורמת תיקבע לאור המימצא היסודי במשפט הפלילי. המימצא היסודי הוא ההרשעה. המשפט הפלילי לא נכנס לעומקה של הבעיה של הרשלנות התורמת. אולי הוא הביא זאת בחשבון בשיקוליו לגבי גזר-הדין, אבל בוודאי לא לגבי הכרעת הדין. אפשר לצאת מהנחה כי בשלב הזה אין ענין לברר כראוי את הבעיה של הרשלנות התורמת. במידה ויש המשך ישיר של המשפט, התובע האזרחי עלול לצאת מקופח. איך אפשר לקבוע מימצאים על רשלנות תורמת על יסוד המימצא היסודי?

השאלה העקרונית מתייחסת לנושא שהמרצה לא נגע בו. יכול להיות מצב לפיו זוכה הנאשם מגרימת מוות, אבל

הורשע על נהיגה במהירות מופרזת, ואין קשר סיבתי בין הנהיגה לבין גרימת המוות. הוא הואשם בפרט טכני, אבל באופן פורמלי זהו פסק-דין המרשיע את הנאשם. המימצאים האלה יהיו קבילים במשפט האזרחי. גם מימצאים שהם לטובת הנאשם יהיו קבילים, ובוודאי שהם יהיו קבילים בענין הרשלנות התורמת, וזאת מבלי שהצד האזרחי יש לו אפשרות להשפיע על מימצאים אלה. אם אנו קובעים שמימצאים אלה הם סופיים - וזה לא הוצע בהצעת החוק - אנו גורמים עוול; אם אנו קובעים שהם מהווים רק ראיה, אז אנו מאפשרים לפתוח מחדש את הדיון, בהגבלות מסוימות הקיימות בהצעת החוק. בשאלת השאלה: האם זה מוצדק להעמיד תובע אזרחי לכתחילה, כבר בפתיחת הדיון, במצב לפיו מגישים בגדו מימצאים שהוא איבנו יכול להתמודד אתם?

מדוע לא נאמר שמימצאים אלה יהיו קבילים כראיה בגד הנאשם, ואז אפשר יהיה להפעיל אותם בגדו גם במשפט האזרחי?

מ. בן-פורת: בשמח לשמוע חוות-דעת של פרופ' גינוסר בשאלה שהתלבטנו בה והיא מתייחסת לנוסח של סעיף 42א(2) שם מדובר על מימצאים ומסקנות. האם ניתן ליישם בתביעה האזרחית גם את המימצאים וגם את המסקנות, או שלדעתך יש להגביל זאת לאחד משני המובחים האלה?

א. אנקוריון: פרופ' גינוסר סייע בידינו גם בהבהרת הנושא וגם בראיית הפרופורציות הנכונות של המשפט הפלילי מול המשפט האזרחי.

אני חושב שיש מקום לשקול את שתי האלטרנטיבות שהוא הציע, כאשר בדון בסעיף המתאים: האחת - להתעלם מהתקרה של 10 אלפים לירות; והשניה - לאפשר לנאשם לבקש את העברת משפטו לבית-המשפט המחוזי. אני חושב ששתי ההצעות האלה ראויות לדיון.

אני רוצה לשאול על מעמדו של התובע האזרחי בשלב של הדיון הפלילי, בעת בירור ההאשמות. האם לא יהיה זה נכון להעניק מעמד מלא לתובע האזרחי בעת בירור ההאשמות? המרצה אמר שיהיה מקום להתמודד על השאלות הנוספות; אבל בירור האשמה זהו האלמנט העיקרי עבור התביעה האזרחית. מדוע לשלול מהתובע האזרחי את האפשרות להיכנס לכל הענינים האלה בעת בירור האשמה?

מדוע לא לתת את הפריבילגיה שביתבה ברישא של סעיף 42ג גם לגבי ראיה שנשמעה והוגשה במשפט הפלילי?

ש. פרידמן: מדברי המרצה נוצר הרושם שהוא מחשיב את הראיות במשפט הפלילי עד כדי שהן צריכות להיות ראיות מוחלטות. בדברי ההסבר נאמר שהכוונה היא שזו תהיה ראיה לכאורה ולא ראיה מכרעת. האם לדעתך המשמעות של הברסח המוצע היא, שזו תהיה ראיה מכרעת, או שהברסח המוצע מבטא את מה שנאמר בדברי ההסבר?

פרופ' ש. גינוסר: אשיב על השאלות לפי סדר הצגתן.

נכון שבאשם שמשפטו מתביר בבית-משפט השלום לא יהיה מעובין ברוב המקרים לדרוש את העברת המשפט לבית-משפט המחוזי דווקא. אם הוא לא יהיה מעובין בכך, הוא לא יבחר באלטרנטיבה זו. הטעם היחידי להצעה זו הוא, שמא תישמע טענה מפי נאשם שלא העמידו אותו לדין בפני הערכאה השיפוטית ההולמת את הענין שעליו ראהו בדון. יש להבין כי ברוב המקרים לא ישתמשו בסמכות הזו.

השאלה בענין הרשלנות התורמת איננה ברורה לי. בדרך-כלל בית-משפט פלילי איננו קובע מימצאים כלשהם לגבי רשלנות תורמת; הוא קובע את התנהגותו של הנאשם ומעריך אותה אם יש בה משום עבירה. יכול להיות שכדי לקבוע את ההתנהגות הזו הוא צריך לתת דעתו על התנהגותם של אחרים, שאולי בהתנהגותם תרמו במשהו לאותו בזק. מה שנקבע בענין זה לגבי המשפט הפלילי זוהי רק הערכה אינצידנטלית שיש בה כדי להשפיע לא רק על חומרת העבירה, אלא גם לקבוע האם אמנם היתה כאן עבירה.

השואל התייחס למקרה שבו השופט הפלילי איננו מרשיע הנאשם דווקא באותה עבירה, אלא בעבירה פחות חמורה, או אולי מרשיע אותו במספר עבירות ומזכה אותו מהאשמות אחרות. השאלה היא - האם אותם חלקים שהם לטובת הנאשם ואולי לרעת הניזוק, או התובע האזרחי, האם גם הם מחייבים את התובע האזרחי? על כך הייתי עונה - וכך אני מבין את החוק - שהחוק בותן בידי התובע האזרחי את הברירה להסתמך או לא להסתמך על אותה הרשעה. הנאשם ודאי לא יגיש את הראייה המרשיעה. כיוון שיש ספק אם זהו הפירוש הנכון, אולי כדאי לשנות את ההוראה הכללית המדברת על קבילות סתם בלי לומר לאיזו מטרה ולומר שהן קבילות כראיה בגד הנתבע. וזאת על-מנת התובע, כאשר הוא איננו סבור שכדאי לו להביא את פסק-הדין ואת ההרשעה כתמיכה לתביעתו האזרחית - ישאיר את הענין הפלילי בצד ולא יזכיר אותו, ויוכיח את האחריות של הנתבע בדרכים אזרחיות מקובלות, הכל מחשש שמא ההרשעה תשמש כסריז בפני התביעה האזרחית. זו ודאי לא היתה הכוונה של מציעי ההצעה. זוהי אולי לקובה שניתן לתקן אותה בוועדה כדי להסיר ספקות.

אני חושב שאנו חייבים להודות לחנר-הכנסת

ארידור על הערתו זו.

גם לי היו ספקות אם יש צורך בשני מונחים - מימצאים ומסקנות. אני חשבתי שמימצאים כוללים גם את המסקנות. השופט קובע עובדות על-סמך ראיות מספיקות. אלה הם מימצאים. מסקנה היא הערכה של העובדות ולא קביעת עובדות. ברור שמדובר באותם מימצאים ומסקנות שהשופט קבע אותם.

בענין מעמדו של התובע כצד אזרחי במשפט הפלילי - ביטלנו זאת בחוק לסדר הדין פלילי, סעיף 208. במשך שנות המבדט ושנות המדינה לא ראינו דוגמה של צד אזרחי במשפט פלילי. בסיון להחיות זאת יהיה בבחינת הליכה בגד הזרם. למטרות שלנו הייתי מסתפק בהצעה שהתביעה הכללית תנהל את ענין האישום כפי שהיא עושה זאת כיום - והיא רוצה לעשות זאת ללא התערבות של תובעים אזרחיים. עד מתי? עד לשעה שבקבע שהנאשם הוא אשם, עד אז היא מנהלת את המשפט לבדה. אני חושב שזוהי דרישה שיש לכבד אותה. אני מסתפק בדרישה הצנועה לתת מעמד לתובע האזרחי מהרגע שנמצא כי הנאשם עבר את העבירה. אז יכול התובע לקום ולומר: יש לי תביעה אזרחית בגד הנאשם שנמצא אשם, אני מבקש שאותו שופט ישמע את התביעה הזו.

אשר לחומרה שבסעיף 42 ג. - האם יהיה

מוצדק לשלול לגמרי - מבלי לתת לשופט שי קול-דעת - הבאת ראיה שכבר בשמעה או הוגשה במשפט פלילי? בענין זה החומרה היא אולי מוגזמת. אני בכל-זאת בדעה שצריך להיות הבדל בחומרה בין הסוג הראשון: "להביא ראיות לסתור", לבין הסוג השני: "להביא ראיה שכבר בשמעה או הוגשה במשפט הפלילי". לגבי הסוג השני - אם אין רוצים לשלול זאת לחלוטין, בכל-אופן צריך להקשות על המבקש, כי הוא מבקש שאותם ענינים שכבר הובאו בפני השופט הפלילי יובאו בשנית בפני השופט האזרחי. אם בכלל ירשו זאת, הייתי מציע לקיים דרישה נוספת ולחייב אותו להגיש בקשה מיוחדת מנומקת עם תצהיר, ושיהיה דיון מיוחד על השאלה הזו שבה: הוא יצמק - מדוע לא בגבו אותן ראיות שאפשר היה לגבות אותן בהזדמנות הקודמת.

ב. הלוי: זה מיועד רק כדי לסתור את המימצאים והמסקנות; זה לא מובע להזמין את אותו עד שנית כדי להוכיח אשמה תורמת.

פרופ' ש. גיבוסר: בשאלה השאלה: האם אין סתירה פנימית בגישתו של המחוקק כאשר מצד אחד הוא מתייחס למימצאים אלה כאל הוכחה חותכת וסופית, ומצד שני הוא אומר שבכל-זאת זה ישמש רק ראיה לכאורה. זוהי הקלה שנותנים לנתבע, לנאשם; לא מובעים ממנו אפשרות להוכיח מעבר למה שנקבע, אלא שכל עוד לא עשה כן - לפחות אותם מימצאים יהיו הקובעים. אפשר היה להרחיב לכת ולומר, שבכך בסתיימה הפרשה; בית-המשפט מצא זאת מעבר לכל ספק, ואין מקום לערער. המינימום שאפשר לצפות הוא, שזה ישמש ראיה לכאורה.

ש. פרידמן: אם זוהי ראיה לכאורה, צריך היה לומר זאת בגוף הסעיף ולא בדברי ההסבר.

פרופ' ש. גיבוסר: לא נאמר: כראיה חותכת.

גב' י. קרפ: הבנתי מדברייך, שאם בית-המשפט במשפט הפלילי קבע מימצאים מסוימים בענין הרשלנות התורמת, לא יהיה זה נוח להתעלם מקביעה זו כאשר מביאים את פסק-הדין כראיה בגד הנאשם.

פרופ' ש. גיבוסר: התכוונתי לזה שמלכתחילה ההרשעה תהיה קבילה בידי התובע; אם התובע מביא אותה - היא איננה ניתנת לחלוקה. אני מביח שזו היתה כוונת הוועדה.

היו"ר י. גולדשמידט: בסעיף 42א. (א) הציע חבר-הכנסת ארידור לומר: יהיו קבילים במשפט אזרחי כראיה בגד הנתבע.

פרופ' ש. גיבוסר: אין חילוקי-דעות על המגמה. אנו רוצים למנוע שפסק-דין של הרשעה ישמש לנתבע כהגנה. צריך לתת לכך ביטוי בצורה המתאימה. אם אומרים "ראיה בגד הנתבע" - זהו נוסח מגביל.

גב' י. קרפ: אפשר למצוא נוסח האומר כי משמוגש פסק-הדין, גם החלקים לטובת הנאשם - יהיו ראיות.

היו"ר י. גולדשמידט: אני חוזר ומביע בשם הוועדה תודה לפרופ' גיבוסר על הסיוע שהוא הושיט לנו, שינחה אותנו במהלך הדיונים על הצעת החוק.